

вербальны – накіраваны на стварэнне сітуацыі выбара, устанавленне межличностных
позітыўных адносін, візуальны – звязаны з разробкай нагляднага матэрыяла
дзейсны – улічвае стварэнне дынамічнай, варыятыўнай развіваючай
ролевай – з'яўляецца асновай прадварыцельнага мадэлявання сітуацыі.

Працэс уточнення сістэматызацыі, абагульнення і углыблення прадставленняў
даннаму пытання ажыццяўляецца ў повсядзёнай дзейнасці, прымяненні іх у
самастаятельной дзейнасці старэйшых дашкольнікаў, у умении оцeniть поступки
дзейства другіх людзей. Працэс выхавання асноваў грамадзянскасці ў дзяцей
дашкольнага ўзросту ажыццяўляецца пры азнакомянні з родным горадам
дасціпнасьцямі, прыродай, грамадзяскімі правамі і абавязанасцямі
людзьмі розных нацыянальнасцей.

ЛІТАРАТУРНАЯ АДУКАЦЫЯ ДАШКОЛЬНІКАЎ ВА ЎМОВАХ БЛІЗКАРОДНАСНАГА БІЛІНГВІЗМУ

Дз. М. Дубінін

Двухмоўе ўзнікае тады, калі чапавек разам з роднай карыстаецца іншай мовай і умее ў
розных сітуацыях зносіць лёгка і беспамылкова пераключацца з адной мовы на другую.
Сацыялінгвістычная сітуацыя, якая складалася сёння ў Беларусі, сведчыць пра тое, што
бескантрольнае ўвядзенне двухмоўя, якое праводзілася ў рэспубліцы на працягу
дзесяцігоддзяў, прывяло да звужэння сфер функцыянавання беларускай мовы, яе
занападу. Гэта адбылася пэўным чынам і на сферы дашкольнай адукацыі.

Увесь адукацыйны працэс у дашкольных установах рэспублікі вёўся на рускай мове.
Рускамоўнымі былі і праграмы, па якіх працавалі дашкольныя ўстановы.

Разам з тым, рэальная карціна выхавання дзяцей у рускамоўным дзіцячым садзе
паказвае, што сустракаюцца выпадкі адмоўнага стаўлення выхавальнікаў і бацькоў да
навучання дзяцей беларускай мове, азнаямлення іх з беларускай літаратурай. Гэта
перашкаджае нацыянальнаму выхаванню дзіцяці, бо менавіта з пазнання роднай мовы, з
усведамлення яе вытокаў і неўчырнага багацця пачынаецца фарміраванне асобы
дашкольніка, станаўленне яго нацыянальнай самасвядомасці.

Сітуацыя ўскладняецца яшчэ і тым, што ў нашай краіне распаўсюджана такая адмоўная
з'ява, калі чапавек фактычна не валодае ніводнай мовай. Вялікая частка беларусаў
гаворыць на змешанай руска-беларускай гаворцы. Дзеці не могуць пачуць дома ні
паўнацэннай рускай, ні беларускай мовы.

Адзначым, што ўздзеянне маўленчага асяроддзя на характар засваення мовы можа
быць пасіўным і актыўным. Да пасіўнага маўленчага асяроддзя адносяць радыё,
тэлебачанне, тэатр, кнігі, гэта значыць усё тое, што дапамагае ўспрымання маўлення на
слых (зрокава), яго разуменню. Станоўчы ўплыў пасіўнага маўленчага асяроддзя ў тым,
што яно з'яўляецца літаратурным, нарматыўным. Дзякуючы яму складаецца пасіўны слоўны
запас, запамінаюцца граматычныя і фанетычна-арфаэпічныя нормы. Аднак пасіўнае
маўленчае асяроддзе не стымулюе дзяцей да актыўнай маўленчай дзейнасці. Гэтую
функцыю выконваюць толькі жывыя чалавечыя зносіны.

Паводле Л.С. Выгоцкага, «накіравальная роля выхавання нідзе не набывае такога
вырашальнага значэння для ўсяго лёсу дзіцячага маўлення і дзіцячага інтэлектуальнага
развіцця, як у выпадках двухмоўя або шматмоўя дзіцячага насельніцтва». [1; 68].

Такім чынам, існуючая сацыялінгвістычная сітуацыя з'яўляецца адной з вызначальных
перадумоў больш дасканаллага падыходу да азнаямлення дашкольнікаў з творчай
беларускай дзіцячай літаратурай, авалодвання імі камунікатыўнымі якасцямі беларускай
маўлення.

Лінгвістычнай перадумовай літаратурнай адукацыі дашкольнікаў з'яўляецца
блізкароднаснасць дзвюх моўных сістэм.

па меркаванні беларускага лінгвіста і педагога А. Я. Супруна, справа не толькі ў тычнай роднасці, а ў гранічнай блізкасці сістэм беларускай і рускай моў, якая азначалася на базе генетычнай роднасці ў выніку ўзаемных уплываў і паралельнага развіцця некаторых элементаў. Няма сумненняў у значнай агульнасці гучавых сістэм рускай і беларускай моў. Гэта датычыцца і граматычных сістэм. Нават у такой сферы, як лексіка, зноў зноў праяўляюцца з найбольшай сілай. Можна гаварыць пра тое, што толькі 10–15% слоў у беларускім тэксце поўнасцю адсэрвіваюцца ад слоў рускай моў [3; 15–16]. Якая моўная блізкасць робіць лёгкім пераход ад адной мовы да другой, а значыць і звычэнне адной з іх, зыходзячы з другой.

Літаратурная адукацыя дашкольнікаў ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму спрыяе ападобванню дзецьмі як рускай, так і беларускай мовамі.

Гэта адбываецца ў час успрымання твораў дзіцячай мастацкай літаратуры і фальклору адной ці другой мове

У працэсе слухання літаратурных твораў у дашкольнікаў назіраецца асаблівая цікавасць да гучання мастацкага слова. Яны адчуваюць яго рытмічнасць, мілагучнасць, вобразнасць, заўважаюць і паўтараюць вобразныя выразы, удалыя і трапныя параўнанні. Кі. Чучоўскі, які з асаблівай увагай ставіўся да развіцця дзіцячага маўлення, сцвярджаў, што маленькія дзеці ўвогуле валодаюць асаблівым моўным чуццём. Гэта ў першую чаргу азначаецца іх імкненнем да рытмічных словазлучэнняў, мілагучных вершаў, казак, казачкаў, бадзёрага скандзіравання лічылак і заклічак. Той факт, што разам са зместам літаратурных твораў дашкольнікаў цікавяць некаторыя элементы іх мастацкай формы, дае магчымасць гаварыць, што радасць, якая праяўляецца дзецьмі пры слуханні мастацкіх твораў, сведчыць аб здольнасці дашкольнікаў да эстэтычнага успрымання мастацтва слова.

Знаёмства з кнігай суправаджаецца глыбокім пранікненнем у духоўныя вытокі роднай мовы. Жадаючы зразумець твор, дзіця адначасова стараецца зразумець і словы, з якіх гэты твор складаецца, усвядоміць іх структуру. Менавіта мастацкая літаратура з'яўляецца асноўнай асновай развіцця ў дзіцяці мілагучнага і трапнага роднага слова.

Роля і значэнне мастацкай літаратуры яшчэ больш узрастае ў сітуацыі блізкароднаснага білінгвізму. Яна з'яўляецца адным з найбольш эфектыўных сродкаў навучання дзіцяці пачатковым навыкам разумення беларускай мовы, паступовага папаўнення і развіцця разумення, замацавання слоўнікавага запаса, а таксама ўзнаўлення пачутага на роднай мове.

Мастацка-маўленчыя заняткі, на якіх адбываецца знаёмства з мастацкай літаратурай, выступаюць для дашкольнікаў як узор правільнага беларускага маўлення. Эстэтычнае успрыманне мастацкага слова суправаджаецца знаёмствам дзіцяці з пэўным суадносінам лексічных адзінак, асаблівасцямі дзеясловага кіравання і г. д. Акрамя таго, на такіх занятках дзеці вучацца слухаць не толькі чытанне ці расказанне вяхавальніка, але і паступова набываюць навыкі гаварэння, гэта значыць узнаўлення раней пачутага, у час якога адбываецца развіццё актыўнага слоўніка і засваенне разнастайных граматычных форм.

Зыходзячы з таго, што матэрыял для літаратурнай адукацыі дзіцяці ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму павінен вызначацца пэўным багаццем як з лінгвістычнага, так і педагогічнага пункту гледжання, найлепшым яго узорам, асабліва ад самага пачатку навучання, можна вызначыць беларускую вусную народную творчасць, якая з'яўляецца не толькі ўніверсальнай педагогічнай сістэмай навучання дашкольнікаў мастацтву маўлення, але і найбольш даступнай для дзіцяці формай духоўнасці, праз якую яно дачыняецца да мастацкіх вытокаў беларускай мовы.

Выхаванне ў дашкольнікаў пачуццёвай асновы успрымання твораў беларускага фальклору і іх асэнсаванне спрыяе авалодванню выхаванцамі звязным беларускім маўленнем. Шляхам азнаямлення дзіцяці з беларускім фальклорам можна найбольш лёгка

і хутка далучыць іх да паглыбленага разумення лексічнага багацця нацыянальнай мовы, неабходнага для самавыражэння асобы: садзейнічаць узбагачэнню духоўнага свету кожнага выхаванца.

Засаваенню дзецьмі на ўзроўні чуцця багацця мовы твораў беларускай мастацкай літаратуры і фальклору спрыяе наяўнасць блізкароднасных паралелей фальклорных твораў рускага і беларускага народаў, што дазваляе дзіцяці лепей заўважаць адметнасць і характасто той мовы, на якой гучыць твор.

Разуменне тэксту звязана з фанетычным афармленнем, граматычнай пабудовай выказвання, але ў асноўным вызначаецца ступенню авалодвання лексікай, якую напоўнены тэкст. Супастаўленне сюжэтаў блізкароднасных твораў даламагае звярнуць увагу дзіцяці на адметнасць мастацкіх твораў, параўнаць лексіку і трапныя выразы ў паралельных мастацкіх тэкстах.

Разам з тым наяўнасць блізкароднасных фальклорных твораў дае магчымасць пераносу агульных спосабаў работы з аднаго матэрыялу на другі, што магчыма толькі ў тым выпадку, калі ёсць ідэнтычнасць элементаў гэтага матэрыялу. Важнай умовай авалодання багаццем беларускага маўлення з'яўляецца параўнанне лексічных сродкаў беларускай мовы з адпаведнымі сродкамі рускай мовы, што садзейнічае асэнсаванню і выкараненню ламылак інтэрферэнцыі.

Вызначальным прынцыпам правядзення такіх заняткаў выступае правядзенне паралелей сюжэтаў і вобразаў, іх мастацкага апісання ў блізкароднасных творах двух братніх народаў. Увага звяртаецца на рысы іх і адрознення і ладабенства. Пры наяўнасці паралелей песнак, заклічак дзеці ўзнаўляюць іх, падкрэсліваюць, як расказваецца ў кожнай з іх пра пэўныя рэчы, дзеянні. Параўноўваюцца прыгожыя апісанні, мянушкі казачных герояў, іх рэчаў, месцы дзеянняў, якія адбываюцца ў творах. Гэта спрыяе таму, што дзеці лепш заўважаюць каларыт казачнага твора, яго мастацкія моўныя асаблівасці.

Такім чынам, наяўнасць блізкароднасных паралелей паміж творамі рускага і беларускага фальклору спрыяе найбольш глыбокаму ўспрыманню і ўсведамленню дашкольнікамі нацыянальных моўных асаблівасцей гэтых твораў (што ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму набывае лершаснае значэнне) і абумоўлівае развіццё пачуцця да ўспрымання лексічных сродкаў, іх блізкароднасных паралелей.

ЛІТАРАТУРА

1. Выготский Л. С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте// Выготский Л.С. Умственное развитие детей в процессе обучения. М.Л. 1935. С. 53–72.
2. Старжинская Н. С. Беларуская мова ў дзіцячым садзе. Мн., 1995.
3. Супрун А. Е. Содержание обучения русскому языку в белорусской школе. Мн., 1987.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ УМЕНИЙ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Е.С. Астрейко

В современных условиях одной из главных проблем является подготовка будущих педагогов к инновационной деятельности, формирования у них инновационных умений. Для организации процесса формирования системы инновационных умений у будущих педагогов необходимо рассмотреть понятие «процесс». Процесс – это «ход, развитие какого-нибудь явления, последовательная смена состояний, в развитии чего-нибудь» [2, с. 627]. Ему присущи постулательность, этапность, определенная преемственность, моменты повторяемости, отрицание старого и появление нового.

Процесс формирования системы инновационных умений у будущих педагогов в период обучения в педагогическом вузе условно можно разделить на три этапа: *пропедевтический, основной, заключительный*.